

IZVEŠTAJ O KVALIFIKOVANOSTI KANDIDATA I PODOBNOSTI PREDLOŽENE TEME DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorand: **Marina Budić**

Predložena tema: **Strosnova koncepcija moralne odgovornosti i moralna zajednica**

Mentor: Prof. dr Nenad Cekić

Kandidatkinja Marina Budić podnela je Odeljenju za filozofiju predlog prijave doktorske disertacije pod naslovom **Strosnova koncepcija moralne odgovornosti i moralna zajednica**. Komisija o predloženoj prijavi teme doktorske disertacije podnosi sledeći izveštaj:

Osnovni podaci o kandidatu:

Marina Budić je rođena 1993. godine u Rijeci. Osnovne studije upisala je 2012. godine na Odeljenju za filozofiju, Filozofskog fakulteta u Beogradu, a završila ih je 2016. godine sa prosečnom ocenom 9,38. Master studije filozofije je upisala 2016. godine, a završila 2017. godine sa prosečnom ocenom 10,00. Doktorske studije na Odeljenju za filozofiju upisala je 2018. godine.

Marina Budić je objavila naučne radove u časopisima *Theoria* i *Filozofija i društvo*. Učestvovala je na CEU Undergraduate Conference in Moral and Political Philosophy, u Budimpešti, 2016.godine. Učestvovala je na Prvom, Trećem i Petom riječkom interdisciplinarnom kongresu studenata društvenih i humanističkih nauka, 2013. 2015. i 2017.godine. Takođe je učestvovala u Internacionalnoj studentskoj nedelji ISWinT u Temišvaru, 2017. i 2016. godine, dok je 2014. godine učestvovala na Studentskoj konferenciji u Mariboru (SCiM). Dobitnica je nagrade za najbolji naučno-istraživački studentski rad iz oblasti društveno-humanističkih nauka 2012. Godine. Iste godine učestvovala je na konferenciji Istraživačke stanice Petnica „Korak u nauku“. Oblasti interesovanja Marine Budić su etika, normativna etika, metaetika, primenjena etika (bioetika), Kantova filozofija, kao i psihologija. Angažovana je u Institutu društvenih nauka u Beogradu, kao istraživač-pripravnik.

Predmet istraživanja i sadržaj izlaganja

Predmet istraživanja

Osnovni predmet istraživanja u doktorskoj disertaciji Marine Budić biće ispitivanje odnosa moralne odgovornosti i moralne zajednice u okviru Strosnove koncepcije moralne odgovornosti, sa posebnim osvrtom na pitanje intersubjektivne prirode ove odgovornosti. Ovoj temi kandidatkinja će pristupiti tako što će prvo analizirati glavne karakteristike i aspekte moralne odgovornosti, a potom ta istraživanja dovesti u vezu sa Strosnovim shvatanjem. U tom pogledu, glavna pitanja koja će kandidatkinja razmatrati i na koja će nastojati da odgovori jesu: da li je pojam moralne odgovornosti, prema Strosnovoј koncepciji, intersubjektivnog karaktera i da li je ovaj pojam nužno povezan sa moralnom zajednicom, i u kom smislu. Posebna pažnja će, stoga, biti poklonjena i pitanju da li je moguće biti moralno odgovoran u odsustvu moralne zajednice. S obzirom na to, posebno će se razmatrati *značenje* termina *moralna odgovornost* i *moralna zajednica*, a potom i termina *intersubjektivni* (*interpersonalni*), kako bi se uvidelo da li je spor oko različitih odgovora na ova pitanja suštinski, ili pak nastaje usled različitog tumačenja značenja ovih termina. Kandidatkinja će nastojati da pokaže da brojni nesporazumi u pogledu odgovora na navedena pitanja nastaju upravo zbog razlike u interpretaciji ovih pojmova. Koncepcija moralne odgovornosti koju je razvio Piter Strosn, a koju on shvata kao podložnost reaktivnim stavovima, biće detaljno prikazana i analizirana. S obzirom da se jedna implikacija njegovog gledišta može izraziti kroz takozvani *slogan*: *bez moralne zajednice ne može postojati moralna odgovornost*, Marina Budić će u svojoj disertaciji kritički ispitati da li se ovaj stav zaista može pripisati Strosnu, i u kojoj meri je on ispravan, izneti glavne problem vezane za ovo gledište i ponuditi neka rešenja.

Sadržaj izlaganja

Doktorska disertacija Marine Budić sastojala bi se od uvoda, pet poglavlja i zaključka. Svako poglavlje bi dodatno bilo podeljeno na nekoliko odeljaka.

U uvodnom delu rada definišu se osnovni pojmovi poput moralne odgovornosti, čiji se onda specifičan karakter razjašnjava poređenjem sa ostalim oblicima odgovornosti poput kauzalne, odgovornosti uloga i pravne odgovornosti. Ukazuje se na osnovne pretpostavke od kojih se u istraživanju polazi, a to su da je za razumevanje pojma moralne odgovornosti od velikog značaja

konceptu moralne odgovornosti koju je razvio Piter Strosn, kao i teza da je u Strosnovoj koncepciji moralne odgovornosti ova odgovornost suštinski intersubjektivnog karaktera, te da je nužno povezana sa moralnom zajednicom.

U prvom poglavlju koje nosi naziv „Pojam moralne odgovornosti“, Marina Budić prvo prikazuje istorijsku pozadinu i razvoj pojma moralne odgovornosti kroz različite filozofske tradicije. Nakon toga, kandidatkinja ispituje različite aspekte moralne odgovornosti (aspekt pripisivosti i aspekt podložnosti odgovornosti), analizira ih i ukazuje na one aspekte koje zahvata Strosnova koncepcija moralne odgovornosti.

U drugom poglavlju naslovljenom „Strosnova koncepcija moralne odgovornosti i odgovornost kao podložnost reaktivnim stavovima“, detaljno se izlaže i analizira Strosnovo shvatanje moralne odgovornosti. Objašnjava se pojam reaktivnih stavova, njihova uloga i značaj u međuljudskim odnosima, kao i u Strosnovom shvatanju moralne odgovornosti. Piter Strosn moralnu odgovornost shvata kao podložnost *reaktivnim stavovima*, koji predstavljaju reakcije na nečije ponašanje, odnosno na nečiji postupak. Marina Budić obrazlaže tezu da Strosn ljudske odnose smatra temeljima krivice i pohvale i osnovama moralne odgovornosti uopšte. Prema Strosnu, smatrati osobu moralno odgovornom znači usvojiti neki od stavova koji proizlazi iz našeg učešća u ličnim odnosima, na primer, ozlojeđenost, ogorčenje, povređivanje osećanja, ljutnju, zahvalnost, uzajamnu ljubav i oprostaj. Ovi stavovi su *reaktivni stavovi učesnika*, zbog toga što su oni: a) prirodne reakcije na stavove na percepciju dobre volje drugog, loše volje ili ravnodušnosti drugog, i b) izražavaju stav onog ko učestvuje u intersubjektivnim odnosima i ko je kandidat da se smatra odgovornim kao učesnik u takvim odnosima.

U trećem poglavlju pod naslovom „Intersubjektivni karakter moralne odgovornosti i *slogan*“, kandidatkinja akcent istraživanja moralne odgovornosti u Strosnovoj koncepciji stavlja na shvatanje *intersubjektivnosti*. Takođe, razjašnjava se i ispituje odnos moralne odgovornosti i moralne zajednice. Nakon toga, prelazi se na jednu implikaciju Strosnovog gledišta, koja se u literaturi naziva „*sloganom*“, a koji kaže da „bez moralne zajednice ne može postojati moralna odgovornost“. Marina Budić detaljno analizira *slogan* i bavi se tumačenjima ovog stava. Takođe, istražuje se da li se ovaj stav može pripisati Strosnu i na koji bi ga način tada trebalo ispravno interpretirati.

U četvrtom poglavlju, „Problemi sa *sloganom* i Strosnovom koncepcijom“, Marina Budić razmatra glavne prigovore upućene Strosnovom gledištu. Prvi od njih odnosi se na postojanje autoreaktivnih stavova, stavova koje zauzimamo prema sebi samima (na primer kajanje), nasuprot reaktivnim stavovima prema drugima (poput ozlojeđenosti). Problem navodno leži u tome što je postojanje autoreaktivnih stavova, kao što su kajanje ili krivica, u napetosti sa idejom da je moralna odgovornost suštinski intersubjektivna. Drugi problem predstavlja odgovornost u izolaciji od drugih ljudi, odnosno, izvan moralne zajednice. Ovaj drugi problem se odnosi na ophođenje prema životinjama, biljkama i neživim stvarima, koje nisu članovi moralne zajednice. Kandidatkinja kritički analizira ove prigovore i probleme.

Peto poglavlje pod nazivom “Pojmovne distinkcije i ograničenje pojma *moralne* odgovornosti” posvećeno je pronalaženju rešenja za probleme i kritike upućene Strosnovoj koncepciji moralne odgovornosti. Ukazuje se na značajne pojmovne distinkcije koje doprinose rešavanju prethodno navedenih problema. Kandidatkinja u okviru ovog poglavlja objašnjava značenje pitanja intersubjektivnosti i karaktera moralne odgovornosti, te ukazuje na povezanost moralne odgovornosti i moralne zajednice. Takođe, uvodi se distinkcija između moralne i vanmoralne zajednice. Distinkcija ima za cilj da reši pitanje odgovornosti prema životinjama, biljkama i neživim stvarima.

Osnovne hipoteze

U svojoj doktorskoj disertaciji Marina Budić polazi od nekoliko hipoteza. Opšta hipoteza se sastoji u tome da je proučavanje Strosnove koncepcije moralne odgovornosti veoma značajno za razumevanje pojma moralne odgovornosti. Prva osnovna hipoteza istraživanja jeste da je u Strosnovoj koncepciji moralne odgovornosti ova odgovornost suštinski intersubjektivnog karaktera. To znači da bez razumevanja moralne zajednice nije moguće govoriti o moralnoj odgovornosti, te da se *slogan* može pripisati Strosnovom gledištu, ali da ga je potrebno interpretirati na ispravan način. Ostale hipoteze odnose se na probleme i kritike upućene Strosnovoj koncepciji. Druha hipoteza jeste da postojanje autoreaktivnih stavova nije inkompatibilno sa intersubjektivnim karakterom moralne odgovornosti. Treća osnovna hipoteza je da je moguće govoriti o odgovornosti prema životinjama, biljkama i neživim stvarima, ali da tu nije reč o *moralnoj* odgovornosti, zbog toga što one ne čine moralnu, već van-moralnu zajednicu.

Cilj istraživanja

Predmet istraživanja jeste analiza Strosnovog shvatanja moralne odgovornosti. Glavni cilj istraživanja jeste utvrditi da li je moralna odgovornost, interpretirana na način na koji je Strosn shvata i brani, suštinski intersubjektivnog karaktera i stoga dati odgovor na pitanje da li je moguće biti moralno odgovoran u odsustvu moralne zajednice. Pored toga, cilj je ispitati da li se, u okviru Strosnove koncepcije, može govoriti o moralnoj odgovornosti i prema životinjama, biljkama i neživim stvarima. Predmet i cilj predložene disertacije takođe predstavlja i kritičko razmatranje kritika upućenih Strosnovom shvatanju, konkretnije, specifičnih problema koji se tiču intersubjektivne prirode moralne odgovornosti i moralne odgovornosti prema životinjama, biljkama i neživim stvarima, kao i moralne odgovornosti u izolaciji, odnosno u odsustvu moralne zajednice. Kandidatkinja nastoji da pruži plauzibilna rešenja ovih problema, i ukaže na značajne

pojmovne distinkcije koje su neophodne kako bi se uvidelo da li je spor suštinski i nerešiv, ili pak nastaje usled različitog tumačenja značenja ovih termina.

Metode istraživanja

U svom istraživanju doktorantkinja Marina Budić će se osloniti na metode koje su karakteristične za filozofska razmatranja. U tom pogledu će najpre koristiti metodu pojmovne analize. Na osnovu te metode nastojaće da precizno odredi pojmove moralne odgovornosti, delatnika, moralne zajednice, intersubjektivnih odnosa. Uz ovu, koristiće i metode deskripcije i eksplikacije. Primarni cilj deskripcije, pojmovne analize i eksplikacije jeste ispravno shvatanje pojma moralne odgovornosti i njegovih različitih aspekata. Kandidatkinja će takođe koristiti i interpretativni metod kako bi ukazala na razumevanje koncepcije moralne odgovornosti koju je razvio Piter Strosn. Takođe, koristiće metodu egzegeze, odnosno kritičkog tumačenja i analize radova o moralnoj odgovornosti i njenom karakteru. Ona će u doktorskoj disertaciji kritički preispitati različite probleme i kritike upućene Strosnovom gledištu i nastojati da ponudi rešenja. Metod misaonog eksperimenta biće korišćen u meri u kojoj je potrebno da se zamisle različiti slučajevi postupanja i manifestovanja moralne odgovornosti unutar moralne zajednice, odnosno moralne odgovornosti prema ljudima, životinjama i neživim stvarima.

Očekivani rezultati i naučni doprinos

Pitanje moralne odgovornosti veoma je važno u etičkim razmatranjima kako za pojedinca kao individuu, kao samosvesno, kultivisano, moralno biće, tako i za moralnu, odnosno, društvenu zajednicu čiji je član. Ovo pitanje je predmet istraživanja različitih oblasti filozofije, a takođe i prava, psihologije i kognitivnih nauka. Interdisciplinarnost u proučavanju pojma ukazuje na njegov značaj u različitim sferama ljudskog života, što takođe znači da ga je moguće razmatrati sa više različitih aspekata. Međutim, ovaj pojam je od izuzetnog značaja u etici. Stoga, predloženo istraživanje može doprineti savremenim diskusijama o moralnom poboljšanju zbog toga što direktno istražuje i analizira odnos između moralne odgovornosti i moralne zajednice, i ovaj odnos prikazuje kao ključan za ispravno razumevanje pojma moralne odgovornosti. Kandidatkinja Marina Budić ukazuje na karakteristike ove vrste odgovornosti koje je čine distinktivnom u odnosu na ostale oblike odgovornosti. Glavni očekivani rezultati jesu i odgovori na kritike upućene Strosnovom gledištu. Kada je reč o doprinosu i značaju predloženog rada, njegova glavna vrednost ogleda se u analizi i eksplikaciji pojma moralne odgovornosti i njegovih aspekata, kao i razumevanju odnosa moralne odgovornosti i moralne zajednice unutar Strosnovog gledišta.

Zaključak

Uzimajući u obzir kvalitet priloženog obrazloženja predloga teme doktorske disertacije, kao i veoma uspešnu odbranu predloga teme, komisija predlaže da se kandidatkinji Marini Budić odobri izrada doktorske disertacije na temu *Strosnova koncepcija moralne odgovornosti i moralna zajednica*.

Beograd, 23.01.2020.

Komisija:

Prof. dr Jovan Babić

Doc. dr Ivana Janković

**Prof. dr Dejan Vuk Stanković,
Učiteljski fakultet u Beogradu**